

Войтенко Юрій

Університет Григорія Сковороди в Переяславі

ОСОБИСТІТЬ Л. КРАВЧУКА У ДЕРЖАВОТВОРЕННІ УКРАЇНИ

Ключові слова: незалежність, держава, Президент, парламент.

Keywords: independence, state, President, parliament.

Важко переоцінити роль особистості того чи іншого державного діяча у процесі державотворення, адже для повноти розуміння ролі особистості в історичному контексті потрібно враховувати багато факторів, до яких можна віднести: обставини (внутрішньополітичні та міжнародні), у яких існує країна; спадок у вигляді економічних, політичних, правових безпекових та інших параметрів, який залишився після діяльності попередників тощо.

Одним із головних факторів успішності того чи іншого державного діяча є його особистісні риси характеру, темпераменту, досвідченості, освіти, життєвих здобутків та прорахунків тощо.

Тобто можна зазначити, що для будь-якого державного діяча, особливо найвищого рівня влади, мають значення і внутрішні (суб'єктивні), і зовнішні (об'єктивні) фактори. Якщо зовнішні фактори з тих чи інших причин є успадкованими від попередників, то внутрішні і є самою суттю цього управлінця на різних посадах, особливо якщо це найвищий рівень – Президент.

У цьому контексті досвід і знання для здійснення конституційних повноважень главою держави має неабияке значення. Невипадково більшість Президентів в Україні були спочатку керівниками підприємств, відділів тощо (як державної, так і приватної власності), згодом ставали народними депутатами у Верховній Раді, а далі прем'єр-міністрами і, нарешті, Президентами (винятком у цьому правилі є діючий глава держави). Цей алгоритм дає змогу розуміти весь еволюційний шлях того чи іншого глави держави «нагору» (тобто на посаду Президента), і керуючись ним, набувати нового досвіду державотворення на найвищій посаді в країні.

Україна, проголосивши 24 серпня 1991 р. свою незалежність у Верховній Раді, остаточно підтвердила це рішення на Всенародному референдумі 1 грудня 1991 р. Одночасно з референдумом було обрано першого Президента незалежної України, яким став Голова Верховної Ради Леонід Кравчук. Саме завдяки Л. Кравчуку було винесено у зал засідань парламенту питання про підтримку Верховною Радою Акту проголошення незалежності України і легітимація цього рішення на всенародному референдумі 1 грудня. Оскільки обидва рішення були позитивними, набравши абсолютну більшість голосів (24 серпня у Верховній Раді проголосували «за» незалежність України 346 із 362 депутатів, зареєстрованих у сесійній залі, а 1 грудня на референдумі підтримали 90,32 % його учасників), то це є показником успішної діяльності його організаторів і виконавців, серед яких на-

самперед варто виділити спікера парламенту Л. Кравчука. Ці доленосні для країни рішення, а також успішна інформаційна кампанія сприяли обранню Л. Кравчука на посаду першого Президента України з показником 61,59 % у першому турі.

То ж як в умовах радянської системи, та й ще на керівних посадах (зокрема у відділі пропаганди і агітації ЦК КПУ) могла працювати людина, яка підтримала проголошення незалежності Україні? Адже його роль була навпаки – переконувати у правильності чинного на той час радянського ладу в УРСР, а не суперечити цьому, а також відображати політику партії та комуністичної ідеології на одній з найвищих посад в Україні – Голови Верховної Ради.

Якщо вдається до біографічних даних Л. Кравчука, то загальновідомим фактом є його народження у 1934 р. і проживання у сім'ї незаможних селян на Рівненщині в умовах польської окупації тих земель. Згодом на ці території прийшла радянська влада (вересень 1939 р.), а після – нацистська (червень 1941 р.). Після звільнення від нацистів Рівненщини у 1944 році знову прийшла радянська влада і перебувала там аж до самого розпаду СРСР. Леонід зі своєю мамою пережив усі ці хвилі окупації, які не могли не відобразитись у його дитячій свідомості (із 5- до 10-річного віку). Згодом Л. Кравчук вступив і закінчив Рівненський технікум (спеціальність «Бухгалтерський облік»), а після – до Київського національного університету (спеціальність «викладач суспільних наук»), який закінчив 1958 року і вступив до лав КПРС. Далі була аспірантура у Москві і захист кандидатської дисертації з економіки. Вже молодий фахівець, кандидат економічних наук Л. Кравчук працює у ЦК КПУ, і 1980 р. його призначають на посаду завідувача відділу агітації і пропаганди, а потім – ідеологічного відділу ЦК КПУ. Після березневих виборів до Верховної Ради 1990 року Л. Кравчук уже в липні стає її Головою і знаходиться там аж до обрання його 1 грудня 1991 р. Президентом незалежної України.

То що ж спричинило трансформацію політичних поглядів Л. Кравчука наприкінці 80-х – на початку 90-х рр., про яку внаслідок державотворчих подій кінця серпня 1991 р. народний депутат В. Філенко влучно висловився: «У Кравчука волиняка переміг комуняку»? [2]. Звісно, що народження і проживання Л. Кравчука на Волині у буремні 40–50-ті рр. ХХ ст. впливали на світогляд майбутнього першого Президента України. На цих землях була боротьба не лише червоноармійців і нацистів, але й повстанців з УПА (як із першими, так і з другими, а також – із поляками). Проте за свідченням самого Л. Кравчука, найбільший вплив на його свідомість зробили величезні жертви українського народу під час Голодомору 1932–1933 рр. до яких причетні комуністи, у лавах яких він сам знаходився. Саме під час його діяльності на посаді завідувача відділу агітації і пропаганди ЦК КПУ у 1987 р. до рук Л. Кравчука потрапляють архівні дані, пов'язані з Голодомором 1932–1933 рр., внаслідок чого він переосіює сутність чинної системи і себе у ній. У своїх спогадах Л. Кравчук про це згадує так: «...якби я знав усе це в 1958 р., я нізащо до цієї партії не вступив би. Ось що я коротко можу сказати про перелом у своїй свідомості» [1, 105].

Уже після поразки внаслідок Президентських перегонів 1994 р. згаданий нардеп В. Філенко так зазначив про Л. Кравчука щодо його «меркантильності» (про яку наголошували політичні опоненти): «...після президентства він пішов... “порожнім” і незабезпеченим» [3].

Отже, на особистість Л. Кравчука вплинуло важке дитинство в умовах різних окупацій, навчання на економіста у Рівному та на викладача суспільних наук у Киві, а також робота у відділі пропаганди й агітації у ЦК КПУ. Проте саме «перелом у свідомості» комуніста Л. Кравчука відбувся під впливом шокуючої інформації про Голодомор в Україні 1932–1933 рр. Згодом підняття кар’єрними сходами зі зміненими цінностями дало змогу йому ухвалити доленосні рішення у новітній історії України (і на посаді Голови Верховної Ради, і на посаді Президента України), започаткувавши цим новий етап державотворення в умовах довгоочікуваної незалежності.

Джерела та література

1. Кравчук Л. Маємо те, що маємо: Спогади і роздуми. Київ: Століття, 2002. 392 с.
2. Рогуцький В. Президент, в якому «волиняка переміг комуняку»: невідоме про Леоніда Кравчука. *Волинь*. 23.05.2022. URL: <https://www.volyn.com.ua/news/215555-prezydent-v-iakomu-volyniaka-peremih-komuniaku-nevidome-pro-leonida-kravchuka>
3. Смірнов Ю. «У Кравчука волиняка переміг комуняку». П’ять переломних етапів для першого президента. *Ліга.Net*. 10.05.2022. URL: <https://www.liga.net/ua/politics/articles/v-kravchuke-volnyaka-pobedil-komunyuaku-pyat-perelomnyh-etapov-dlya-pervogo-prezidenta>

Нікора Тетяна

Національний університет «Острозька академія»

РЕДЖЕП ТАЙІП ЕРДОГАН: ХАРИЗМАТИЧНЕ ЛІДЕРСТВО ЯК ОДИН ІЗ ФАКТОРІВ СТАБІЛЬНОСТІ ПОЛІТИЧНОГО РЕЖИМУ

Ключові слова: Турецька Республіка, Реджеп Тайїп Ердоган, харизматичне лідерство, політичний режим, Партія Справедливості і Розвитку.

Keywords: The Republic of Türkiye, Recep Tayyip Erdogan, charismatic leadership, political regime, Justice and Development Party.

Внаслідок всенародних президентських виборів у Турецькій Республіці, які відбулися в серпні 2014 р., Президентом Туреччини було обрано Р. Т. Ердогана, який із 2003 р. займав посаду прем’єр-міністра країни. У 2018 р. Ердоган знову переміг на президентських виборах, отже, політичний режим Турецької Республіки протягом 9 років залишався незмінним. Так, травень 2023 р. стане знаковим в історії турецької політики, оскільки цього року відбудеться обрання нового Президента країни (14 травня) і святкування 100-ї річниці проголошення Турецької Республіки (29 жовтня). Ердоган вперше ризикує програти президентські вибори через об’єднання опозиційної коаліції, катастрофічні землетруси, економічну кризу тощо. Ці події зумовлюють актуальність дослідження особистості Реджепа Тайїпа Ердогана як лідера-харизматика.

Серед науковців, які займалися вивченням та дослідженням питань, пов’язаних із політичним лідерством Ердогана, історією та політичним режимом Туреччини, варто зазначити С. Гумуску [2], Б. Есен [2], С. Чагаптай [1], І. Горенер [3], А. Уджал [3], М. Сенгюн [3]. Вчені досліджують вплив політичного лідерства Р. Т. Ердогана на політичний режим Туреччини та інші складники його успішного президентства. Так, у працях науковців прослідковується ідея, що напрям